

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กก่อนวัยเรียน

อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม

มินตรา แก้วมะ ส.บ. ,ปฏิมาวดี มุลวงค์ ท.บ.,อดิศักดิ์ ศรีชัยแสง ท.บ.

รพ. ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินผลรูปแบบการดูแลสุขภาพช่องปากโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายเด็กก่อนวัยเรียน อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม ดำเนินวิจัยเดือน ต.ค. 2564 -มิ.ย. 2565 โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ร่วมพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง ครูผู้ดูแล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทันตกรรมบุคลากรในรพ.และรพ.สต. รวม 42 คน 2) กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 479 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการตรวจฟันเด็กก่อนวัยเรียน แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวทางการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและครูผู้ดูแลเด็ก โดยเครื่องมือข้างต้นผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้ป่วยและผู้ดูแล โดยเครื่องมือข้างต้นผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่าน ได้ค่า IOC=0.6-1 หลังจากนั้นปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะ,ก่อนนำไปใช้จริง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา, Paired t test ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา รูปแบบการดูแลสุขภาพช่องปากโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายเด็กก่อนวัยเรียน อ.ยางสีสุราช ประกอบด้วย 1. การเสริมความรู้/ทักษะแก่ผู้ปกครองและครูผู้ดูแลเด็ก : ฝึกทักษะการแปรงฟัน ความรู้เรื่องโรคฟันผุ การตรวจฟัน 2. การจัดสภาพแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กให้เอื้อต่อการมีสุขภาพช่องปากที่ดี เช่น การจัดเมนูอาหารว่าง/อาหารกลางวัน,เพิ่มชั่วโมงเรียนการดูแลสุขภาพช่องปาก : การแปรงฟัน 3) ทันตบุคลากรปรับบทบาทเป็นผู้ประสานงาน ผู้สนับสนุนข้อมูลเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆดำเนินได้ตามศักยภาพ 4. แนวทางการคืนข้อมูลผลการตรวจช่องปากเด็กให้ผู้ปกครอง รพ.สต.ที่รับผิดชอบและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อการดูแลต่อเนื่อง 5. นวัตกรรม สมุดบันทึกฟันดี แผ่นแนบช่วยจำ ประเมินผลพบว่า ผู้ปกครองมีความรู้ ทักษะการแปรงฟันมากกว่าก่อนพัฒนา ร้อยละ 60 ครูศูนย์เด็กเล็กมีทัศนคติและการปฏิบัติในการดูแลสุขภาพช่องปากเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยทางสถิติ เด็กวัยก่อนเรียนปราศจากฟันผุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 42.86 ได้รับการทาฟลูออไรด์วานิชทั้งหมด ร้อยละ 100 (จากจำนวนเด็กที่ได้ตรวจ) และเด็กที่มีฟันน้ำนมผุลดลง ร้อยละ 57.14 สามารถลดโอกาสเกิดโรคฟันผุ

ข้อเสนอแนะ การดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปกครอง ภาคีเครือข่ายทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เกิดกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพ ส่งผลให้เด็กมีสุขภาพช่องปากที่ดี ฟันแข็งแรง สามารถเคี้ยวอาหารได้และมีสุขภาพดี

คำสำคัญ (Key word) : ส่วนร่วมเครือข่าย, สุขภาพช่องปาก,เด็กก่อนวัยเรียน

1. ชื่อเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายในการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กก่อนวัยเรียน

อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม

2. ชื่อผู้วิจัย น.ส.มินตรา แก้วมะ, น.ส.ปฎิมาวดี มุลวงค์

3. ชื่อผู้นำเสนอผลงาน น.ส.มินตรา แก้วมะ ; จพ.ทันตสาธารณสุขปฏิบัติงาน รพ.ยางสีสุราช

4. ชื่อผู้นำเสนอผลงาน : โรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียนเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ปัจจุบันพบอัตราการเกิดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียนมีอัตราที่สูงขึ้นจากรายงานผลสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปากแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ประเทศไทย (สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย 2561) อัตราการเกิดโรคฟันผุสูงและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งโดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดมหาสารคามเป็นหนึ่งในจังหวัดที่สุ่มตรวจพบว่ากลุ่มเด็กก่อนวัยเรียนที่มีฟันน้ำนมครบ 20 ซี่ มีความชุกในการเกิดโรคฟันผุ ร้อยละ 75.60 มีฟันผุระยะเริ่มต้น ร้อยละ 31.10 มีการสูญเสียฟัน ร้อยละ 6.50 มีค่าเฉลี่ย ฟันผุ ถอน อุด (dmft) 4.50 ซี่/คน และพบเด็กอายุ 5 ปีมีฟันถาวรขึ้นร้อยละ 18.60 มีสภาพฟันที่เสี่ยงต่อโรคฟันผุและจำเป็นต้องรับบริการป้องกันฟันผุใกล้เคียงกันคือร้อยละ 24.80 และร้อยละ 26.70 โดยการรักษาที่ซับซ้อน เช่น การอุดฟัน 2 ด้านขึ้นไป ร้อยละ 53.20 การรักษารากฟัน ร้อยละ 19.10 การทำครอบฟัน ร้อยละ 5.10 และการถอนฟันน้ำนม ร้อยละ 27.10 ซึ่งเด็กถูกปล่อยให้แปร่งฟันเอง ถึงร้อยละ 80.40 มีเพียงร้อยละ 14.40 ที่ผู้ปกครองยังคงแปร่งให้ พฤติกรรมการดื่มนมดื่มนมหวานและนมเปรี้ยวเมื่ออยู่ที่บ้านถึงร้อยละ 47.60 และเด็กที่ยังคงดูดนมจากขวด ร้อยละ 11.90 ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุ และข้อมูลจากการออกตรวจทันตสุขภาพของกลุ่มงานทันตกรรม โรงพยาบาลยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ปี 2563 และปี 2564 มีจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 10 แห่ง เด็กชั้นอนุบาลเตรียมโรงเรียนอนุบาลอุ้นรัก 1 แห่ง พบว่า เด็กเล็กได้รับการตรวจฟันและทาฟลูออไรด์วานิชทั้งหมด ร้อยละ 78.83 และ 72.04 เด็กที่ปราศจากฟันผุ 35.37 และร้อยละ 42.86 เด็กที่มีฟันน้ำนมผุ ร้อยละ 64.63 และร้อยละ 57.14 จากการวิเคราะห์ข้อมูลทันตสุขภาพในเด็กก่อนวัยเรียน พบว่ามีอัตราการเกิดโรคฟันผุเพิ่มขึ้น และจากการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าผู้ปกครอง และครูผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้เด็กก่อนวัยเรียนมีอัตราการเกิดโรคฟันผุน้อยลงหรือขาลงได้ ผู้วิจัยจึงได้วิจัยและพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินผลรูปแบบการดูแลสุขภาพช่องปากโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายเด็กก่อนวัยเรียน อ.ยางสีสุราช จ.มหาสารคาม

5. วิธีการศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม 2564 - มิถุนายน 2565 โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการวิจัย คือ ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและพฤติกรรมต่างๆเกี่ยวกับสุขภาพช่องปาก นำเสนอข้อมูลแก่ผู้เกี่ยวข้องและร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ในการดำเนินกิจกรรม ใน 3 ระดับคือ ครอบครัว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และทันตบุคลากร ดำเนินการไปพร้อมกับการปฏิบัติงานนำสู่การพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ติดตามประเมินผลทักษะครูผู้ดูแล ผู้ปกครอง การสัมภาษณ์ และผลการตรวจสุขภาพช่องปาก ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ร่วมพัฒนาแนว

ทางการดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ ผู้ปกครอง ครูผู้ดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทันตกรรม
บุคลากรในโรงพยาบาล และรพ.สต. รวม 42 คน 2) กลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 479 คน **เครื่องมือวิจัย**
ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการตรวจฟันเด็กก่อนวัยเรียน แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวทางการสัมภาษณ์
ผู้ปกครองและครูผู้ดูแลเด็ก โดยเครื่องมือข้างต้นผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้ป่วยและผู้ดูแล
โดยเครื่องมือข้างต้นผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้ค่าIOC=0.6-1
หลังจากนั้นปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะ, ก่อนนำไปใช้จริง **การวิเคราะห์ข้อมูล** ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้
สถิติเชิงพรรณนา(Descriptive statistics), Paired t test : จำนวน ร้อยละ และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ
สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

6. ผลการศึกษา รูปแบบการดูแลสุขภาพช่องปากโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและภาคีเครือข่ายเด็กก่อน
วัยเรียน อ.ยางสีสุราช ประกอบด้วย 1. การเสริมความรู้/ทักษะแก่ผู้ปกครองและครูผู้ดูแลเด็ก : ฝึกทักษะการ
แปรงฟัน ความรู้เรื่องโรคฟันผุ การตรวจฟัน 2. การจัดสภาพแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กให้เอื้อต่อการมีสุขภาพ
ช่องปากที่ดี เช่น การจัดเมนูอาหารว่าง/อาหารกลางวัน, เพิ่มชั่วโมงเรียนการดูแลสุขภาพช่องปาก : การแปรงฟัน
3. ทัศนบุคลิกภาพปรับบทบาทเป็นผู้ประสานงาน ผู้สนับสนุนข้อมูลเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆดำเนินได้ตาม
ศักยภาพ 4. แนวทางการคืนข้อมูลผลการตรวจช่องปากเด็กให้ผู้ปกครอง รพ.สต. ที่รับผิดชอบและศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กเพื่อการดูแลต่อเนื่อง 5. นวัตกรรมการพัฒนาการดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ 1)
สมุดบันทึกฟันดี 2) แผ่นแนบช่วยจำ จากการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองมีความรู้ ทักษะการแปรงฟัน
มากกว่าก่อนพัฒนา ร้อยละ 60 ครูศูนย์เด็กเล็กมีทัศนคติและการปฏิบัติในการดูแลสุขภาพช่องปากเพิ่มขึ้น
อย่างมีนัยทางสถิติ 3) อบรมทุกแห่งสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน เกิดนโยบายศูนย์เด็กเล็กปลอดขนม
ประเภ็นผลพบภายหลังการพัฒนา เด็กวัยก่อนเรียนปราศจากฟันผุมีจำนวนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 42.86 ได้รับการ
ทาฟลูออไรด์วานิชทั้งหมด ร้อยละ 100 (จากจำนวนเด็กที่ได้ตรวจ) และเด็กที่มีฟันน้ำนมผุลดลง ร้อยละ
57.14 สามารถลดโอกาสเกิดโรคฟันผุ เด็กได้รับการแปรงฟันและมีสุขภาพช่องปากที่ดี บดเคี้ยวอาหารได้ดี
และมีสุขภาพที่ดีได้

7. ข้อเสนอแนะ การดูแลสุขภาพช่องปากในเด็กก่อนวัยเรียนโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปกครอง ภาคี
เครือข่ายทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เกิดกิจกรรมส่งเสริมทันตสุขภาพ ส่งผลให้เด็กมีสุขภาพช่อง
ปากที่ดี ฟันแข็งแรง สามารถเคี้ยวอาหารได้และมีสุขภาพดี

8. เอกสารอ้างอิง

วัชรภรณ์ เชื้อมกลาง , พรทิพย์ คำพอ .การพัฒนาศักยภาพการดูแลสุขภาพทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของ

ผู้ปกครองศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนพิทักษ์ภูเบนทร์ อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา .วารสารวิจัย

มข.(บศ.)13 (1) : ม.ค.- มี.ค.2556